

AXBOROT TAHLIL FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISH MEZONLARI

Raxmonov Rasul

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi dotsenti
Jumanazarov Temurbek Ravshanbek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17686191>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 15-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 22-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

axborot-tahlil, prognoz, siyosiy tahlil, strategik tahlil, operativ tahlil, iqtisodiy tahlil, texnologik tahlil, axborot oqimlarini boshqarish, resurslarni samarali taqsimlash, kvantitativ tahlil, sifatli tahlil, vaziyat tahlili, Data Mining, davlat boshqaruvi, ma'lumot qazib olish

ABSTRACT

Axborot-tahlil faoliyati II Oda Axborot-tahlil ishini tashkil etishni, muvofiqlashtirishni, boshqarishni, shuningdek ularning natijalarini tahlil etadi hamda ularga baho beradi. Shuningdaek, boshqaruv va axborot-tahlil jarayonidagi qonuniyatlarni, shu jumladan, ularga ta'sir qiluvchi omillarni, IIO kuch va vositalarining faoliyatini tashkil etish, muvofiqlashtirish va boshqarish usullari, shakllari va mexanizmlarini izohlab beradi. Shu bilan birgalikda II Oda boshqaruvni tashkil etish, muvofiqlashtirish sohasida keltirib chiqaradigan oqibatlarni oldindan bashorat qiladi, IIOning boshqaruv va axborot-tahlil ishini samarali tashkil etish uchun qanday chora-tadbirlarni amalga oshirish kerakligini ko'rsatib beradi

So'nggi yillarda yurtimizda inson qadri va qonun ustuvorligini ta'minlash, xalq manfaatlarini ko'zlab, aholi salomatligi va tinchligini ta'minlash, yosh avlodni qo'llab quvatlash bilan bog'liq bo'lgan ko'pdan ko'p islohotlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, Ichki Ishlar Organlarida axborot-tahlil ishi faoliyatini amalga oshirishni takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar ham katta ahamiyatga ega bo'lib jumladan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ichki ishlar organlarida boshqaruv, nazorat va shaxsiy tarkib bilan ishlashning samarali tizimini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-3919-sonli qarori qabul qilinib unda II Oda axborot-tahlil ishining asosiy tomonlar va algaritmi belgilangan va bir qator vazifalar belgilab o'tildi. Shu asosda Ichki Ishlar Vazirining "Ichki Ishlar Vazirligida tashkiliy departamentni tashkil etish to'g'risida"gi buyrug'i qabul qilindi. Unga ko'ra Ichki ishlar vazirligi Tashkiliy departamentida axborot-tahlil boshqarmasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi IIV, Toshkent shahar IIBB, Toshkent viloyati IIBB, viloyatlar IIBlarda axborot-tahlil bo'limlari tashkil etildi. Ushu islohotlar II Oda axborot-tahlil faoliyatini amalga oshirish, kriminogen vaziyatni tahlil qilish va prognoz qilishda muhim o'rin tutadi.

Axborot tahlilining turlari:

1. Strategik tahlil — uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qilishda qo'llaniladi. Bu tahlil turini ko'pincha davlatlar yoki yirik kompaniyalar foydalanadi.
2. Operativ tahlil — qisqa muddatli maqsadlar va vazifalarni bajarish uchun zarur bo'lgan axborotlarni o'rganadi. U ko'proq tezkor va amaliy qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

3. Siyosiy tahlil — davlatlar va xalqaro tashkilotlarning siyosiy vaziyatlarini o'rganish va tahlil qilishga qaratilgan faoliyat.

4. Iqtisodiy tahlil — iqtisodiy omillarni va ularga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilish, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlashni o'rganish.

5. Texnologik tahlil — yangi texnologiyalarni va innovatsion yechimlarni tahlil qilish va ularni real hayotga tatbiq etish.

Ahborot tahlilining jarayonlari:

1. Ma'lumotlarni yig'ish: Tahlil jarayonining boshlang'ich bosqichi axborot yig'ishdir. Bu, ko'pincha, ma'lumotlar bazalari, ommaviy axborot vositalari, ilmiy maqolalar va boshqa manbalardan olinadi.

2. Ma'lumotlarni tasniflash: Yig'ilgan axborotlarni tahlil qilishdan oldin, ularni tegishli kategoriyalarga ajratish zarur.

3. Tahlil qilish: Tahlilchilarning vazifasi, to'plangan ma'lumotlarni aniqlik bilan o'rganish va tegishli xulosalar chiqarishdan iborat.

4. Xulosa va tavsiyalar: Ma'lumotlar tahlil qilinib, tegishli tavsiyalar va xulosalar chiqariladi. Bu tavsiyalar tashkilot yoki hukumatning qarorlarini shakllantirishga yordam beradi.

Ahborot tahlilining ahamiyati:

1. To'g'ri qarorlar qabul qilish: Ahborot tahlili qaror qabul qilish jarayonining muhim qismi hisoblanadi. Tahlil qilinmagan yoki noto'g'ri tahlil qilingan ma'lumotlarga asoslangan qarorlar xatolik va resurslar isrof bo'lishiga olib kelishi mumkin.

2. Innovatsiya va rivojlanish: Ahborot tahlili yangi imkoniyatlar va innovatsiyalarni aniqlashda yordam beradi, bu esa iqtisodiy va texnologik rivojlanish uchun muhimdir.

3. Tashkilot ichidagi samaradorlik: Tahlil qilish va xulosa chiqarish orqali tashkilotlar o'z faoliyatini optimallashtirishi va samaradorligini oshirishi mumkin.

4. Xavflarni baholash: Ahborot tahlili, xususan, siyosat va iqtisodiy sohalarda, xavflarni aniqlash va oldini olish uchun zarur.

IIO tizimlarida ahborot tahlilining muhimligi:

IIO tizimlari o'z ichida ko'plab turli sohalarni, shu jumladan, ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik va texnologik aspektlarni o'zida mujassamlashtiradi. Ushbu tizimlar axborotlarni tez va samarali tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, quyidagi maqsadlarni amalga oshiradi:

- Axborot oqimlarini boshqarish: Tizimda aks etayotgan barcha axborotlarni to'g'ri yig'ish va tahlil qilish, kerakli natijalarga erishishda yordam beradi.

- Resurslarni samarali taqsimlash: IIO tizimlarida axborot tahlili, resurslar va vaqtni eng optimal tarzda taqsimlash imkonini beradi, bu esa tizimning umumiy samaradorligini oshiradi.

- Xavflarni baholash va oldini olish: Tahlil qilish orqali tizimdagi mumkin bo'lgan xavflar aniqlanadi va ularni oldini olish uchun strategiyalar ishlab chiqiladi.

- Rivojlanish va innovatsiyalar: IIO tizimlarida yangi texnologiyalar va innovatsion yechimlar izlanadi, va bu jarayonda axborot tahlili yordamida yangi imkoniyatlar ochiladi.

IIO tizimlarida ahborot tahlilining asosiy usullari:

1. **Kvantitativ tahlil:** Bu usulda axborotlar matematik va statistik metodlar yordamida tahlil qilinadi. Bu usul yordamida, masalan, iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarni o'rganish mumkin.

2. **Sifatli tahlil:** Bu usul axborotlarni mazmun va sifat jihatidan o'rganishni ko'zda tutadi. Sifatli tahlil yordamida insonlar va jamiyatlarning ijtimoiy, madaniy va psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi.

3. **Prognozlash va modeling:** IIO tizimlarida kelajakdagi rivojlanishlarni prognozlash va oldindan baholashda axborot tahlili yordamida turli model va simulyatsiyalar yaratish mumkin.

4. **Vaziyat tahlili:** Axborotlarni real vaqt rejimida tahlil qilib, tizimdagi mavjud vaziyatlarni aniqlash va ularni yaxshilash uchun kerakli choralar ko'rish.

5. **Data Mining (Ma'lumot qazib olish):** Katta hajmdagi ma'lumotlardan qimmatli bilim va tendentsiyalarni aniqlash uchun data mining usullari qo'llaniladi.

Davlat boshqaruvi: IIO tizimlarida axborot tahlilining samarali qo'llanilishi, davlat siyosatini shakllantirish, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Tahlil qilinayotgan axborotlar, hukumatga zamonaviy muammolarni hal etish va ularning yechimini topishda yordam beradi.

Texnologik rivojlanish: Axborot tahlili yordamida yangi texnologiyalarning qo'llanishi va taraqqiyoti doimiy ravishda kuzatib boriladi. Innovatsion yechimlar ishlab chiqishda axborot tahlili yordamida eng optimal va samarali usullar aniqlanadi.

Iqtisodiy monitoring: Axborot tahlili iqtisodiy jarayonlarni, moliyaviy holatni va bozor sharoitlarini tahlil qilishda ham qo'llaniladi. Bu esa investitsiyalarni boshqarishda, moliyaviy xavflarni baholashda yordam beradi.

Ekologik monitoring: IIO tizimlarida ekologik xavf-xatarlarni aniqlash va oldini olish uchun axborot tahlili qo'llaniladi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda, ekologik holatni tahlil qilish va monitoring qilish, tabiiy resurslarni tejash va ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun zarur.

Siyosiy tahlil: IIO tizimlarida axborot tahlilining siyosiy vaziyatlarni tahlil qilishda, xalqaro munosabatlar va davlatlararo aloqalarni ko'rib chiqishda ahamiyati katta.

IIO tizimlarida axborot tahlilining o'рни juda katta. Tizimning samarali ishlashini ta'minlash, resurslarni to'g'ri taqsimlash va rivojlanish uchun zarur bo'lgan qarorlarni qabul qilishda axborot tahlili ajralmas vositadir. Yangi texnologiyalar va innovatsion yechimlar ishlab chiqish, ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik va siyosiy holatlarni tahlil qilishda axborot tahlili muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, IIO tizimlarida axborot tahlil faoliyatining yuksalishi, kelajakda rivojlanishni ta'minlash va xavflarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Axborot tahlil faoliyati zamonaviy dunyoda keng tarqalgan va juda muhim ahamiyatga ega. U samarali qarorlar qabul qilish, tashkilotlarni boshqarish va davlat siyosatlarini shakllantirishda yordam beradi. Tahlil jarayonlarining aniq va sifatli bajarilishi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy rivojlanishning muvaffaqiyatli yo'nalishlarini ham belgilashga imkon beradi. Ijtimoiy, Informatsion va Organik (IIO) tizimlar, hozirgi kunda global miqyosda rivojlanayotgan yangi tizimlar bo'lib, ularning samarali ishlashi uchun axborot tahlil faoliyati muhim ahamiyatga ega. IIO tizimlarida axborot oqimlari doimiy ravishda mavjud bo'lib, ularning to'g'ri tahlil qilinishi, tizimning samarali boshqarilishi va rivojlanishi uchun asosiy omil hisoblanadi. Bu maqolada IIO tizimlaridagi axborot tahlil faoliyatining ahamiyati, usullari va amaliy qo'llanilishi haqida so'z yuritamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ichki ishlar organlarida boshqaruv, nazorat va shaxsiy tarkib bilan ishlashning samarali tizimini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-3919-sonli 2018-yil 23-avgust
2. Ichki Ishlar Vazirining "Ichki Ishlar Vazirligida tashkiliy departamentni tashkil etish to'g'risida" 244-sonli buyrug'i 2018-yil 7-sentyabr
3. Yuldashev I. Меҳнат шартномасини ўзгартиришни расмийлаштиришни ҳуқуқий тартибга солиш //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. C7. – С. 255-261.

4. Yuldashev I. O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasi-fuqarolarning mehnat qilish huquqlarini ro'yobga chiqarish kafolatidir //Академические исследования в современной науке. – 2025. – Т. 4. – №. 7. – С. 35-38.
5. Ichki ishlar organlarida axborot-tahlil ishi: Darslik / A.AMatchonov, Sh.Sh. Hasanov va boshq. Ma'sul muharrir R.A.Hatamov. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi IIV Akademiyasi 2023

